

В. Малюта,

аспірант кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0009-7389-2373

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ ЗАБОРОНИ СУПЕРЕЧЛИВОЇ ПОВЕДІНКИ (*VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM*) В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ПРОЦЕДУРІ

Постановка проблеми. Тривалий час у правовому полі функціонував значний обсяг розрізнених адміністративних процедур, врегульованих подеколи неузгодженими нормативно-правовими актами. Прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» стало важливим кроком для уніфікації регулювання інституту адміністративної процедури: як юридичної техніки, так і фундаментальних принципів. Реформування публічного управління в Україні, зумовлене курсом на європейську інтеграцію, вимагає не лише модернізації інституцій, але й інкорпорації фундаментальних загальноправових та європейських адміністративно-правових принципів у національне законодавство. Закон України «Про адміністративну процедуру» став важливим елементом цієї інкорпорації, забезпечуючи перехід від юридичного формалізму до ціннісно-правового підходу у відносинах між громадянами та адміністративними органами, де важливу роль відіграють правові принципи та практика їх тлумачення у правозастосуванні.

У цьому контексті, особливої уваги вимагає принцип добросовісності, який, зокрема, має забезпечувати логічність, чесність та передбачуваність дій органів влади. Натомість досить тривалий час принцип добросовісності у відчизняній правозастосовчій практиці мав, скоріше, декларативний характер, ніж, дійсно, був нормою пра-

ва. І хоча останнім часом у практиці Верховного Суду напрацьовано цінний доробок у напрямку прямого застосування принципу добросовісності, такий судовий активізм значно більше виражений у цивільному та господарському судочинстві, аніж в адміністративному. Варто звернути особливу увагу на практику застосування судами доктрини заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*).

Отже, назріла нагальна необхідність проведення глибокого дослідження практичного застосування принципу добросовісності як одного з ключових у системі засад адміністративної процедури. В рамках дослідження варто звернути особливу увагу на позитивний досвід цивілістів у прямому застосуванні доктрини заборони суперечливої поведінки як прояву принципу добросовісності, а також відслідкувати нові тенденції формування подібної практики в адміністративних судах.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Важливий внесок у наукову розробку проблематики прямого застосування доктрини заборони суперечливої поведінки «*venire contra factum proprium*» зробив В.І. Крат, який активно розвиває і систематизує теорію та практику прямого застосування принципу доброї совісті у приватно-правових спорах. Крім нього проблематику застосування цього принципу, але вже у процесуальному праві, висвітлювали такі науковці як Я.О. Бер-

назюк, О.Р. Кібенко, І.Л. Желтобрюх. Такі вчені як І.В. Бойко, Н.Л. Губерська, І.В. Криворучко, В.П. Тимошук, А.А. Шарая, А.М. Школик та інші у своїх роботах вже сформували значну доктринальну базу для проблематики принципів адміністративної процедури, втім, з урахуванням вступу у силу Закону України «Про адміністративну процедуру» такі дослідження вимагають актуалізації. Крім того, питання практичного застосування доктрини «*venire contra factum proprium*» як складової принципу добросовісності в адміністративній процедурі досі залишається недослідженим науковцями і не застосовується широко на практиці.

Метою дослідження є комплексний аналіз практичного застосування принципу добросовісності, закріпленого Законом України «Про адміністративну процедуру», з акцентом на доктрині заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*). На основі вивчення та систематизації позитивного досвіду цивільного та господарського судочинства у прямому застосуванні цієї доктрини, ми прагнемо актуалізувати науковий доробок у сфері адміністративної процедури та розробити практичні рекомендації щодо її імплементації в діяльність адміністративних судів і органів.

Виклад основного матеріалу. Принцип добросовісності як обов'язкова характеристика рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень існував ще задовго до прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру». Цей принцип опосередковано встановлюється пунктом 5 частини 2 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України. Вказаною нормою передбачено: «У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони добросовісно» [1]. З наведеного вбачається, що недобросовісність адміністративного органу є підставою для ви-

знання протиправними рішень, дій чи бездіяльності цього суб'єкта владних повноважень. Виходячи з протилежного, щоб рішення, дія чи бездіяльність були правомірними – вони повинні бути вчинені добросовісно. Отже, добросовісність як обов'язкова ознака діяльності суб'єктів владних повноважень була передбачена Кодексом адміністративного судочинства України ще задовго до прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру».

В контексті цього А.І. Школик слушно зауважив: «Загалом варто позитивно оцінити наявність у Кодексі адміністративного судочинства України названих принципів, спрямованих на забезпечення належного судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, і передусім публічного адміністрування. Однак у першу чергу вони повинні міститись у нормативно-правових актах, що регламентують порядок прийняття рішень та вчинення інших дій саме суб'єктами публічного адміністрування, а інакше кажучи – в адміністративно-процедурному законодавстві» [3, с. 182].

Так, Кодексом адміністративного судочинства України прямо передбачалось, що недотримання вимог щодо добросовісності є самостійною підставою для визнання адміністративного акту протиправним. Разом з цим, практика визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень на підставі невідповідності вимогам щодо добросовісності так і не стала поширеною. Однією з причин цього, на нашу думку, стала відсутність прямого закріплення добросовісності як фундаментального стандарту, притаманного усім адміністративним процедурам.

Прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру», яким прямо передбачено дію принципу добросовісності. Пунктом 5 частини 1 статті 4 Закону України «Про адміністративну процедуру» прямо встановлено, що одним із принципів адміністративної процедури є принцип

добросовісності [2]. Його включення є ключовим елементом євроінтеграційного реформування публічного управління, оскільки він забезпечує перехід від формалістичного підходу до ціннісно-орієнтованого адміністрування.

Конкретизуючи принцип добросовісності, частина 1 статті 10 Закону прямо зобов'язує адміністративний орган діяти «добросовісно для досягнення мети, визначеної законом», тоді як частина 3 тієї ж статті покладає аналогічний обов'язок і на особу, вимагаючи від неї «здійснювати надані їй права добросовісно та не зловживати ними» [2]. Отже, добросовісність встановлюється як взаємний стандарт поведінки обох сторін адміністративної процедури.

Щодо практичного застосування принципів права С.С. Осадчук висловила наступним чином: «Законодавче закріплення принципів права ще не означає його кінцевого і безумовного переходу зі сфери правосвідомості у практичну площину. Необхідно забезпечити реалізацію принципів права в процесі правотворчої і правозастосовної діяльності, а також в поведінці суб'єктів права» [5, с. 33]. Так, розвиток правозастосовної практики за цим напрямом має забезпечити реальність та ефективність принципу добросовісності як регулятора адміністративно-процедурних відносин.

У цьому контексті адміністративне судочинство стикається з викликом формування якісно нової практики, яка б повноцінно відображала ціннісно-правову сутність Закону України «Про адміністративну процедуру». Однак, на відміну від адміністративного права, у цивільному та господарському судочинстві існує тривалий і глибокий досвід його застосування. Цивільне та господарське судочинства, де принцип доброї совісті є фундаментальною засадою договірних та майнових відносин, вже напрацювали значний доробок у прямому застосуванні цього принципу, особливо через доктрину заборони суперечливої пове-

дінки (*venire contra factum proprium*). Враховуючи, що недобросовісність суб'єкта владних повноважень часто виражається саме у суперечливості його дій, ґрунтовний аналіз і систематизація позитивного досвіду цивілістів є необхідною передумовою для прискореного формування ефективної практики та забезпечення правової передбачуваності у відносинах між державою і приватними особами.

Принцип добросовісності, визначений у пункті 6 частини 1 статті 3 Цивільного кодексу України, у системному тлумаченні із частиною 3 статті 13 Цивільного кодексу України, яка накладає заборону на зловживання правом, встановлюють основу для прямого застосування принципу добросовісності як запобіжника застосування права на зло [6].

Так, КЦС ВС у постанові від 16 травня 2018 року у справі № 449/1154/14 вказав наступне: «Добросовісність – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення» [7].

ВП ВС у своїй постанові від 18 грудня 2024 року в справі № 916/379/23 зауважила: «Приватноправовий інструментарій (як в договірних, так і в позадоговірних відносинах) має використовуватись особами добросовісно, не зловживаючи правом. Зокрема, такий інструментарій не може використовуватись особою на шкоду іншим учасникам правовідносин. Правочин не має вчинятись з метою заподіяти зло (тобто здійснити зловживання правом) і втілювати цей намір» [8].

Доктрина *venire contra factum proprium* полягає у забороні діяти всупереч своїй попередній поведінці. Застосовуючи цю доктрину, КЦС ВС у постанові від 07 жовтня 2020 року у справі № 450/2286/16-ц вказав: «Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці

сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них» [9].

Характеризуючи зовнішні прояви добросовісності, КГС ВС у постанові від 20 травня 2020 року у справі № 922/1903/18 зазначив наступне: «В обранні варіанта добросовісної поведінки боржник зобов'язаний піклуватися про те, щоб його юридично значимі вчинки були економічно обґрунтованими. Також поведінка боржника повинна відповідати критеріям розумності, що передбачає, що кожне зобов'язання, яке правомірно виникло, повинно бути виконано належним чином, а тому кожний кредитор вправі розраховувати, що усі існуючі перед ним зобов'язання за звичайних умов будуть належним чином та своєчасно виконані» [10]. З наведеного вбачається, що розумність нерозривно пов'язана з добросовісністю, адже суб'єкт, який добросовісно здійснює свої права та обов'язки, повинен робити це з належною обачністю та у такий спосіб, що за звичайних обставин закономірно призводитиме до досягнення правомірної мети.

З наведеного вбачається, що наріжним каменем приватноправової системи є принцип добросовісності та заборона зловживання правом, які Верховний Суд активно розвиває. Цей потужний доробок, що забезпечує справедливість у цивілістиці, може бути безцінною методологічною базою для адміністративного судочинства, де він має бути інтегрований для боротьби з формалізмом та зловживанням правом.

Варто звернути увагу, що адміністративні суди також починають впроваджувати практика застосування доктрини заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*). Застосування цієї доктрини судами вже дозволяє ефективно протистояти недобросовісній поведінці. Приклади такого правозастосування в адміністративних справах можна знайти у постанові Верховного Суду від 11 липня 2025 року у справі № 560/5861/23

[11], від 06 березня 2025 року у справі № 990/171/24 [12], від 28 травня 2024 року у справі № 480/8344/22 [13], у яких суд касаційної інстанції застосував доктрину заборони суперечливої поведінки, оцінюючи правомірність рішень суб'єктів владних повноважень. Факт застосування доктрини заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*) в адміністративному судочинстві дозволяє стверджувати про формування нової тенденції до узгодженого розуміння принципу добросовісності в приватному праві та адміністративній процедурі. Подальший розвиток правозастосовчої практики за цим напрямом дозволить якісно імплементувати приватноправовий вимір добросовісності у публічно-правові відносини. С.М. Шандрук щодо цього слушно зауважив: «Перенесення принципу добросовісності і розсудливості з приватної сфери до сфери публічних відносин та його закріплення в Законі говорить про перехід на більш високий рівень правового регулювання відносин органів публічної адміністрації з приватними особами» [4, с. 366].

Разом з цим, при адаптації практики застосування вищезазначеної доктрини варто розуміти відмінності між приватноправовою добросовісністю та добросовісністю в адміністративній процедурі. Так, на відміну від добросовісності в цивільному праві, в адміністративних процедурах існує чітка асиметрія у стандартах дотримання принципу добросовісності, яка накладає значно жорсткіші вимоги на адміністративні органи, ніж на приватних осіб, що є прямим наслідком вертикальної природи публічно-правових відносин. Якщо у приватному праві добросовісність є взаємним стандартом чесності між рівними сторонами, то в адміністративному праві вона виступає як механізм контролю за якістю врядування. Для органів влади добросовісність є обов'язком діяти послідовно, прозоро і виключно для досягнення публічної мети, що включає заборону на суперечливу поведінку (*venire*

Висновки. Принцип добросовісності здійснив важливий перехід у правовій системі України, еволюціонувавши від критерію судового контролю до фундаментального стандарту самої

Стаття присвячена дослідженню принципу добросовісності у контексті уніфікації адміністративних процедур та євроінтеграційного реформування публічного управління, ініційованого Законом України

«Про адміністративну процедуру». Акцентовано на переході від формалістичного до ціннісно-орієнтованого підходу, що вимагає глибокого аналізу практичної реалізації цього фундаментального принципу, зокрема, через призму доктрини заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*).

У статті доведено, що принцип добросовісності еволюціонував від критерію судового контролю до стандарту адміністративної процедури. Обґрунтовано необхідність методологічної інтеграції позитивного досвіду цивілістів щодо доктрини заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*) для ефективної протидії непослідовності суб'єктів владних повноважень. Підкреслено асиметрію вимог: на адміністративні органи покладається жорсткіший імперативний обов'язок діяти розумно, послідовно та виключно для публічної мети, тоді як до осіб застосовується переважно заборона зловживання правом.

У роботі обґрунтовано, що доктрина заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*) є ефективним інструментом для забезпечення добросовісності в адміністративній процедурі, що відповідає європейським стандартам належного врядування. Зроблено висновки, що активне впровадження вказаної доктрини в адміністративну процедуру є новою позитивною тенденцією. Разом з цим, важливим викликом для судочинства є не лише забезпечення захисту особи від недобросовісності держави, а й формування усталеної практики ефективного захисту публічного інтересу від зловживання процесуальними правами та суперечливої поведінки з боку учасників адміністративних процедур. Отже, перехід принципу зі сфери загальної філософської категорії до чітко визначеного стандарту публічного права дозволяє судам і адміністративним органам вико-

ристовувати його як конкретний юридичний інструмент для оцінки правомірності поведінки суб'єктів адміністративних процедур.

Ключові слова: принцип добросовісності, адміністративна процедура, *venire contra factum proprium*, зловживання правом, публічне адміністрування.

Maliuta V. Regarding the implementation of the principle of prohibition of contradictory behavior (*venire contra factum proprium*) in administrative procedure

This article is dedicated to the study of the principle of good faith (*bona fides*) within the context of the unification of administrative procedures and the European integration reform of public administration, a process officially initiated by the Law of Ukraine "On Administrative Procedure". Emphasis is placed on the transition from a formalistic approach to a value-oriented approach, which necessitates a deep analysis of the practical implementation of this fundamental principle, particularly through the prism of the doctrine of the prohibition of contradictory conduct (*venire contra factum proprium*).

The article substantiates that the principle of good faith has evolved from being a criterion for judicial review (a tool for the court to scrutinize administrative action) to becoming a standard of the administrative procedure itself. The necessity for the methodological integration of the valuable experience accumulated by civil law scholars regarding the doctrine of the prohibition of contradictory conduct (*venire contra factum proprium*) is rigorously argued, as it is essential for the effective counteraction against the inconsistency of subjects of public authority. Also, highlighted the asymmetry of requirements: administrative bodies are placed under a stricter, imperative obligation to act reasonably, consistently, and exclusively for a

public purpose, whereas private individuals are primarily subject to the prohibition of the abuse of their rights.

The research justifies that the doctrine of the prohibition of contradictory conduct (*venire contra factum proprium*) serves as an effective instrument for ensuring good faith within the administrative procedure, thereby fully meeting European standards of good governance. It is concluded that the active introduction of this doctrine into the administrative procedure represents a new, positive legal trend. Concurrently, a significant challenge for the judiciary lies not only in ensuring the protection of the individual against the bad faith of the state but also in establishing a stable practice for the effective protection of the public interest from the abuse of procedural rights and contradictory conduct by participants in administrative procedures. Thus, the transition of the principle from the sphere of a general philosophical category to a clearly defined standard of public law enables courts and administrative bodies to utilize it as a specific legal tool for assessing the legality and fairness of the conduct of all subjects within administrative procedures.

Key words: principle of good faith, administrative procedure, *venire contra factum proprium*, abuse of right, public administration.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15> (дата звернення: 30.09.2025).

2. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022

№ 2073-IX // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20> (дата звернення: 30.09.2025).

3. Школик А. М. Адміністративно-процедурне законодавство в Україні: становлення та систематизація : дис. ... доктор. юрид. наук. Запоріжжя, 2021. 417 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Shkolyk.pdf.

4. Шандрюк С. М. Базові принципи адміністративної процедури: зміст та класифікація. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 365–367. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/82>.

5. Осадчук С.С. Застосування принципів права у правотворчому та правозастосовному процесах. Наше право. 2012. № 3. Ч. 3. С. 32–37.

6. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 30.09.2025).

7. Постанова КЦС ВС від 16 травня 2018 року у справі № 449/1154/14: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74536892>.

8. Постанова ВП ВС від 18 грудня 2024 року в справі № 916/379/23: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124809039>.

9. Постанова КЦС ВС від 07 жовтня 2020 року у справі № 450/2286/16-ц: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173296>.

10. Постанова КГС ВС від 20 травня 2020 року у справі № 922/1903/18: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89539141>.

11. Постанова КАС ВС від 11 липня 2025 року у справі № 560/5861/23: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128799858>.

12. Постанова КАС ВС від 06 березня 2025 року у справі № 990/171/24: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125788685>.

13. Постанова КАС ВС від 28 травня 2024 року у справі № 480/8344/22: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119503186>.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 16.09.2025
Дата прийняття статті: 13.10.2025
Опубліковано: 24.11.2025

